

Відгук
офіційного опонента
про дисертацію Шуляк Ірини Михайлівни
«Непрямі мовленнєві акти у романах Патріка Вайта:
лінгвостилістичний та функціонально-прагматичний аспекти»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних
наук
(спеціальність 10.02.04 – германські мови)

Орієнтація сучасних лінгвістичних досліджень у напрямі пізнавальної методології вимагає опрацювання принципів і методів функціональної лінгвістики та прагмалінгвістики до вивчення мовних явищ у межах антропоцентричної парадигми. Мова вивчається як засіб комунікації, без якої неможливе існування людини, її пізнання себе та оточуючого світу. Як зазначав Георг Вільгельм Фрідріх Гегель, усвідомлення іншого є не просто справою сприйняття, воно – наріжний камінь буття людини.

Зрослий інтерес до проблем вербальної комунікації зумовив потребу мовознавців зосередити увагу на мовленнєвому акті як результаті комунікативної взаємодії між адресантом та адресатом, а також на мовних засобах вираження інтенції адресанта у процесі мовленнєвого спілкування.

Рецензовану дисертацію присвячено новому осмисленню традиційних проблем семантики англомовного художнього дискурсу, зокрема проблеми непрямих мовленнєвих актів у персонажному мовленні у романах австралійського письменника Патріка Віктора Мартиндейла Вайта, з позицій прагмалінгвістичного та комунікативного підходів, що свідчить про **актуальність** обраної теми. Актуальність дослідження зумовлена й необхідністю вивчення непрямих засобів впливу на персонажа-слухача як однієї із методик маніпулятивної мовленнєвої поведінки. Актуальність теми обумовлена лінгвопрагматичною спрямованістю дослідження імпліцитних висловлень, що відповідає загальній тенденції сучасної лінгвістики до інтерпретації розумової діяльності людини у мовленні, визначається функцією і значимістю імплікатур у мовленнєвій взаємодії, змістом і вектором завдань, вирішення яких поглиблює знання у галузі дискурсивної прагмалінгвістики.

Автор дисертації ставить за **мету** не тільки інтерпретацію лінгвостилістичних та функціонально-прагматичних ознак непрямих мовленнєвих актів, а й з'ясування їх релевантності у реалізації мовленнєвого впливу на рівні персонажного мовлення у художньому дискурсі Патріка Вайта, лауреата Нобелівської премії з літератури, що робиться у лінгвістиці **вперше**.

Матеріал дисертаційного дослідження І. М. Шуляк видається достатньо репрезентативним для досягнення поставленої мети. Для виокремлення 1236 фрагментів із непрямыми мовленнєвими актами було детально і глибоко проаналізовано 11 романів Патріка Вайта загальним обсягом 4904 сторінок. Такий обсяг фактичного матеріалу дозволив отримати **достовірні** дані щодо

широкого спектру використання непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі, а також сформулювати *обґрунтовані* положення та висновки.

Структура роботи логічна й підпорядкована поставленій меті. Композиція 4 розділів дисертації відповідає послідовності завдань, що вирішуються у дослідженні. Дисертація оформлена у відповідності з чинними вимогами ДАК України; вона широко ілюстрована прикладами, де спостерігаються непрямі мовленнєві акти, 5 рисунками (стор. 50, 92, 101, 169), 4 таблицями (стор. 81, 154, 179, 185) та додатками (стор. 231-264), що унаочнюють результати дослідження. Загальний обсяг роботи складає 267 сторінок, з них – 186 сторінок основного тексту. Бібліографія містить 336 позицій, з них – 136 іноземними мовами та 11 джерел ілюстративного матеріалу. Безперечною *заслугою* автора є 13 одноосібних публікацій.

Непрямий мовленнєвий акт, який є одним із основних понять дисертації, кваліфікується як мовленнєва дія адресанта, в якій один іллокутивний акт здійснюється опосередковано, шляхом здійснення іншого. Автор дисертації, спираючись на традиційну класифікацію мовленнєвих актів Джона Роджерса Серля та класифікацію Георгія Георгійовича Почепцова, відповідно до типу непрямої ілокуції, розрізняє непрямі мовленнєві акти *констативи, директиви, експресиви, комісиви, квеситиви*. Дослідниця аргументовано обґрунтовує, що зазначені непрямі мовленнєві акти відіграють значущу роль у креативному процесі творення й репрезентації дій, думок, настроїв, почуттів персонажів і є дієвим засобом реалізації інтенцій учасників вербальної взаємодії на внутрішньотекстовому рівні комунікації. Всі ці текстові явища докладно розглядаються у Розділі 1.

Автор доводить, що літературні діалоги як форма відображення мовленнєвої взаємодії персонажів виявляють високу ступінь наявності імпліцитних смислів. Для вербалізації імпліцитних смислів і непрямих іллокуцій у непрямих мовленнєвих актах характерним є об'єднання лінгвостилістичних індикаторів на графічному, лексичному та синтаксичному рівнях у кластери. Детальний аналіз подано у Розділі 3.

Як переконливо свідчить дисертант, непрямі мовленнєві акти реалізують багатоплановість художнього діалогу і стають релевантним засобом реалізації непрямої комунікативної інтенції. В основі реалізації непрямого мовленнєвого акту лежить механізм прагматичного транспонування, який полягає у заміні однієї іллокуції іншою в межах одного акту комунікації. Транспонування прямих мовленнєвих актів у непрямі мовленнєві акти детально проаналізовано у Розділі 4.

Загальні висновки дисертації відповідають її змісту, конкретно і стисло висвітлюють основні наукові результати.

Детальний аналіз дисертації дозволяє стверджувати, що І. М. Шуляк *вирішила* поставлені у Вступі завдання, сформулювала та реалізувала власні наукові підходи до вивчення об'єкта дослідження.

Безсумнівно, дисертаційна робота має теоретичне і практичне значення. У плані *теоретичної значущості* результати рецензованого дисертаційного дослідження роблять, під кутом зору їхнього

комунікативного потенціалу, внесок у комунікативну лінгвістику, прагмалінгвістику, лінгвостилістику й у інтерпретацію художнього дискурсу.

Дисертація І. М. Шуляк має **практичну цінність** для викладання теоретичного курсу з стилістики англійської мови, комунікативної лінгвістики і прагмалінгвістики, у спецкурсах із теорії мовленнєвих актів, основ теорії мовної комунікації, інтерпретації тексту; при написанні наукових робіт з філології й підготовці навчальних посібників і підручників.

Запропоновану методику дослідження лінгвостилістичного та функціонально-прагматичного аспектів непрямих мовленнєвих актів у романах Патріка Вайта (обґрунтовано у Розділ 2) можна використати у подібних дослідженнях на матеріалі художньої прози інших форм та мовних спільнот.

Відмінними рисами дисертації І. М. Шуляк є також чіткість і логічність її структури, аргументованість висновків. Достовірність отриманих результатів забезпечена належною теоретичною базою та глибоким аналізом об'єкту дослідження.

Зазначаючи достоїнства роботи, слід, однак, зробити такі зауваження та побажання:

1. Сутнісними в лінгвостилістиці здавна вважають кількісні (квантитативні) методи, які допомагають у визначенні кількісних ознак мовних явищ. Кількісні методи дають можливість досягнути кількісні характеристики об'єкта дослідження, побачити за кількісними ознаками якісні, розкрити одну з рис діалектики у мовних явищах – перехід кількісних показників у нову якість.

У дисертації було застосовано кількісний метод, що слугував об'єктивації результатів дослідження та кількісної репрезентації різних типів непрямих мовленнєвих актів (див., наприклад автореферат стор. 8). У висновках до розділів (див., наприклад стор. 192), таблицях (див., наприклад стор. 54) та додатках наводяться кількісне та відсоткове співвідношення (наприклад, лексичних індикаторів іллокуцій у непрямих мовленнєвих актах у романах Патріка Вайта, Додаток А.1., табл. А. 2). Проте завдання про кількісні підрахунки *не зазначене* у Вступі дисертації.

2. Інтерпретація окремих непрямих мовленнєвих актів в тексті дисертації, на наш погляд, не є безсумнівною. Не можемо погодитись, наприклад із запропонованими тлумаченнями:

а) висловлення персонажа *I am dry as a snake*, що реалізовує непряму іллокуцію мовця – попросити пити – трактується як метафора (стор. 110). На нашу думку це – образне порівняння *simile*;

б) висловлення персонажа *She would have too many mothers* (стор. 110), яке на наш погляд, є гіперболою, інтерпретується дисертанткою як парадокс;

в) у прикладі *I had booked a room at the Onslow. Didn't want to...* Три крапки в кінці речення аналізуються автором як графічні індикатори іллокуції непрямого мовленнєвого акту. На нашу думку, варто було б зазначити, що це апосіопеза (грецьк. *aposiopesis* – умовчання) – стилістична

фігура, незавершене, раптово обірване речення, в якому думка висловлена не повністю.

3. Непрямі мовленнєві акти, як твердить дисертантка, відіграють важливу роль у *креативному процесі* творення й репрезентації комплексу дій, почуттів, думок і настроїв персонажів у художньому дискурсі (стор. 68), непрямі мовленнєві акти вимагають від мовця *креативної вправності* (стор. 73), розкриття *креативних механізмів* вербалізації прихованих змістів <...> відбувається шляхом аналізу індикаторів <...> (стор. 100). Прикметник «креативний» є ключовим у наведених висловленнях. У зв'язку з цим, хотілося б почути, що розуміє автор під креативністю, зокрема у художній комунікації.

4. Робота виконана ретельно та охайно, проте в тексті були помічені окремі друкарські помилки (стор. 74, 110, 125, 183).

Висловлені зауваження не стосуються основних положень роботи і не впливають на загальну високу оцінку дисертації, яка визначається концептуальною цілісністю, завершеністю та перспективністю головних ідей.

Високий науковий рівень рецензованої дисертації зумовлено: актуальністю теми, її теоретичною та практичною значущістю, зв'язком з провідними напрямками в науці; новизною та актуальністю завдань, сучасною методологією дослідження, якісним практичним матеріалом, належним рівнем наукової підготовки дисертанта. Зміст тексту, теоретичних положень та висновків дисертації не виявляє логічних протиріч.

Дисертаційне дослідження І. М. Шуляк свідчить про глибокі теоретичні знання здобувачки, її лінгвістичну ерудицію й глибину аналізу досліджуваних мовних явищ. Основні положення дисертації з достатньою повнотою відбиті в авторефераті та публікаціях автора (5 наукових статей у наукових фахових виданнях, що входять до переліку затвердженого МОН України, 2 статті у наукових періодичних виданнях інших держав, 6 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях). Зміст автореферату **відповідає** головним висновкам та результатам, викладеним у дисертації.

Вищезазначене дозволяє зробити висновок, що дисертація Ірини Михайлівни Шуляк «Непрямі мовленнєві акти у романах Патріка Вайта: лінгвостилістичний та функціонально-прагматичний аспекти» є завершеним дослідженням, яке характеризується науковою новизною, теоретичною значущістю та практичною цінністю. Дисертація відповідає вимогам ДАК України до праць на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, а її автор, І. М. Шуляк, заслуговує присудження означеного наукового ступеня із спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент,
доцент, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри перекладознавства та
прикладної лінгвістики
факультету іноземної філології
Херсонського державного університету

Вісник отримано
19.11.2018

Генер. секретар
Служба К 67.052.05
805 Іванів О.О.
Фабієв

Підпис

Короткова Л.В.

підтверджую начальник ВК

Володченко В.М.

Л. В. Короткова